
**PRISMA
GROOT WOORDENBOEK**

Nederlands

**met onderscheid tussen
Nederlands-Nederlands en
Belgisch-Nederlands**

Met medewerking van:
prof. dr. W. Martin
prof. dr. W. Smedts

Prisma Groot woordenboek

Nederlands

Auteurs: Martha Hofman, redactie Prisma
Omslagontwerp: Raak Grafisch Ontwerp, Utrecht
Typografie: Marjan Gerritse, Amsterdam

Bijdrage Nederlands-Nederlands en Belgisch-Nederlands:
Prof. dr. W. Martin
Prof. dr. W. Smedts
Leen van Cleynenbreugel

SBN 978 90 00 36086 4
NUR 627

© Uitgeverij Unieboek | Het Spectrum bv, Houten

Als Prisma Handwoordenboek:
5e druk 2014

Als Prisma Groot woordenboek
eerste druk 2018

Prisma maakt deel uit van de Uitgeverij Unieboek | Het Spectrum bv
Postbus 97
3990 DB Houten

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16 Auteurswet 1912, juncto het Besluit van 20 juni 1974, Stb. 351, zoals gewijzigd bij het Besluit van 23 augustus 1985, Stb. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3060, 2130 KB, Hoofddorp). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken dient men zich tot de uitgever te wenden.

Ondanks de aan de samenstelling van de tekst bestede zorg kan noch de redactie noch de uitgever aansprakelijkheid aanvaarden voor eventuele schade die zou kunnen voortvloeien uit enige fout die in deze uitgave zou kunnen voorkomen.

Opneming van een woord in dit woordenboek prejudicieert niet ten aanzien van het al of niet bestaan van merkenrechten op dat woord. De uitgever heeft er naar gestreefd alle merknamen die in de Prisma Woordenboeken voorkomen te voorzien van een handelsmerksymbool®.

Voorwoord

U hebt de eerste editie van het Prisma Groot woordenboek Nederlands in uw handen, met ruim 70.000 trefwoorden, boordevol informatie over het Nederlands van nu. Een waardevol, betrouwbaar en actueel naslagwerk voor op school, bij de studie, op het werk of thuis.

In deze vernieuwde editie vindt u antwoord op vele vragen die u over een Nederlands woord kunt hebben:

- **Hoe spel je het?** Alle woorden zijn in de officiële spelling, zoals we die kennen uit het Groene Boekje.
- **Wat betekent het?** In heldere, toegankelijke taal leggen we de betekenis(sen) van een woord uit. Als een woord tot een bepaald vakgebied behoort (zoals economie, business, duurzaamheid, informatica) of een bepaald stijlniveau heeft (zoals informeel, plat, straattaal), geven we dat aan met labels, zoals bus. en inform.
- **Hoe gebruik je het woord in een zin?** De ruim 40.000 voorbeeldzinnen illustreren doeltreffend het gebruik van het woord in zinsverband. De vaste verbindingen, zegswijzen, idiomen, spreekwoorden enz. waar een trefwoord in voorkomt, geven we in de juiste vorm en met een heldere verklaring.
- **Wat is het meervoud of de vervoeging van het woord?** Deze informatie staat aan het begin van de artikelen. Daar staat ook nog andere grammaticale informatie, zoals welk lidwoord bij een woord hoort, tot welke woordsoort het behoort.
- **Hoe spreek je het uit?** De onderstreepte letters van een trefwoord geven de klemtoon van dat trefwoord aan. Als de uitspraak van een woord afwijkt van de gewone uitspraak van het Nederlands, hebben we deze bij het woord vermeld.
- **Staan ook de nieuwste woorden in dit woordenboek?** Dit woordenboek is bijgewerkt tot april 2018. Nieuwe woorden die voldoende bestaansrecht hebben geworven (zoals *DDoS-aanval*, *obesitaks*, *bucketlist*) hebben we er dus in opgenomen. Ook is er veel aandacht voor woorden uit het zakelijk en juridisch jargon, evenals voor actuele termen rond het onderwerp milieu en duurzaamheid.
- **Hoe breek je het af aan het eind van de regel?** De af • breek • pun • ten in een tref • woord wijzen u de weg. Valt door afbreking een trema weg, zoals in ab • bre • vi • eren, dan hebben we dat ook aangegeven.
- **Hoe is het woord ontstaan?** Bij woorden die niet oorspronkelijk Nederlands zijn, vermelden we via welke talen ze in het Nederlands terecht zijn gekomen. Vaak geven we ook interessante achtergrondinformatie of historische context.

april 2018

Martha Hofman en de redactie Prisma

Het Belgisch-Nederlands en Nederlands-Nederlands in dit woordenboek

De laatste jaren is het inzicht gegroeid dat de nationale variatie in het Nederlands – de zogenaamde natiolecten – in de woordenboeken te eenzijdig wordt beschreven (zie hiervoor o.m. W. Martin: 'Natiolectismen in het Nederlands en hun lexicografische beschrijving' in: *Belgisch Tijdschrift voor Filologie en Geschiedenis* 79, 2001, 709-736). Van oudsher markeren woordenboeken wel woorden en betekenissen als *Belgisch-Nederlands* en af en toe verschijnt er ook al eens het label *Surinaams-Nederlands*. Daarmee geven de woordenboeken aan dat de aldus gemarkeerde woorden en betekenissen niet tot de algemene, gemeenschappelijke variant van het Nederlands behoren.

Dit woordenboek neemt – op een paar uitzonderingen na – weliswaar geen Surinaams-Nederlandse woorden op (een overzicht daarvan is apart beschikbaar in het *Prisma Woordenboek Surinaams Nederlands* van Renata de Bies uit 2009), maar daar staat tegenover dat het naast woorden, uitdrukkingen en betekenissen die alleen in het Belgisch-Nederlands (= BN) gebruikelijk zijn, ook diegene markeert die alleen in het Nederlands-Nederlands (= NN) voorkomen. Dat BN-woorden worden opgenomen, was overigens ook in de vorige uitgaven al het geval. De selectie is voor deze uitgave evenwel grondig herzien. Zo'n drieduizend items krijgen het label Belgisch-Nederlands. De selectie is gebaseerd op het RBBN, het Referentiebestand Belgisch Nederlands (zie: www.ivdnt.org). De zeven soorten Belgisch-Nederlands die het RBBN onderscheidt, worden hier tot vier grote klassen herleid:

1 Woorden en uitdrukkingen die alleen in België worden gebruikt en die daar algemeen gebruikelijk zijn, krijgen het label BN. Voorbeelden:

hof van assisen	gerechtshof met jury voor zware misdrijven
bedrijfsrevisor	onafhankelijk controleur van de boekhouding van een bedrijf
papierslag	inzameling [door jeugdbeweging] van oud papier voor een goed doel
de Lange Wapper	(<u>fig.</u>) naam van een geplande tuikabelbrug over de dokken in Antwerpen
kerststronk	speciaal kerstgebak in de vorm van een stuk boomstam (...)

2 Woorden en uitdrukkingen die alleen in België worden gebruikt, maar die een gebruiksbeperking vertonen, krijgen het label BN gevolgd door een beperkend label. Hieronder vallen woorden die vooral of uitsluitend in gesproken of in geschreven taal voorkomen, die tot een bepaald domein behoren of die vooral door een bepaalde sociale groep worden gebruikt. Voorbeelden:

<u>BN, inform.</u>	foor, luieriken, mottig (= niet lekker, onwel)
<u>BN, oud</u>	gradueerde, vierklauwens, derven (= zich onthouden van)
<u>BN, form.</u>	spijts, gebeurlijk, veropenbaren
<u>BN, sport</u>	provinciale, remonte, vlucht (= duivenwedstrijd)

3 Woorden en uitdrukkingen die weliswaar typisch Belgisch-Nederlands zijn, maar die een tegenhanger hebben die in Nederland gebruikelijk is én die eveneens in België voorkomt, krijgen het label BN ook. Dat label komt vrij vaak voor, omdat het gebruik van Nederlandse varianten decennialang in België sterk gepropageerd werd. Daardoor kennen en gebruiken heel wat Belgen naast het typisch Belgisch-Nederlandse woord vaak ook het Nederlands-Nederlandse of het algemene equivalent. Het verschil met de eerste groep (de BN-woorden) is dat de Nederlands-Nederlandse tegenhanger daar niet bestaat of in België niet of nauwelijks bekend is.

De plaats van het label BN ook kan verschillen. BN ook onmiddellijk na een trefwoord of een betekeniswijzer betekent dat het desbetreffende trefwoord typisch Belgisch-Nederlands is of een typisch Belgische betekenis heeft; de Nederlandse tegenhanger die ook in België wordt gebruikt, staat dan ná het label. Bij uitdrukkingen staat het label BN ook evenwel net vóór de cursief gedrukte Belgisch-Nederlandse uitdrukking; de verklaring of het Nederlands-Nederlandse equivalent volgt dan op de Belgisch-Nederlandse uitdrukking. Voorbeelden:

oudercontact <u>BN ook</u>	ouderavond
rondpunt <u>BN ook</u>	rotonde
nota <u>BN ook</u>	aantekening, notitie
<u>BN ook</u> naar voor brengen	naar voren brengen

4 Woorden of uitdrukkingen die oorspronkelijk Belgisch-Nederlands zijn, maar die nu ook wel in Nederland worden gebruikt, krijgen het label vooral BN. Voorbeelden:

familienaam <u>vooral BN</u>	achternaam
holebi <u>vooral BN</u>	homo, lesbienne of biseksueel
plichtbewust <u>vooral BN</u>	plichtsgetrouw
kort op de bal spelen <u>vooral BN</u>	snel reageren

In de lexicografie van het Nederlands is er tot nu toe stilzwijgend aan voorbijgegaan dat ook niet-gelabelde woorden vaak niet echt algemeen worden gebruikt. Net een halve eeuw geleden is er wel al eens geprobeerd een onderscheid te maken tussen algemene, Belgisch-Nederlandse en Nederlands-Nederlandse woorden, maar blijkbaar was de tijd daar toen niet echt rijp voor. Het initiatief is toentertijd niet nagevolgd en het is bij die ene, verdienstelijke poging gebleven. Maar nu ook de Nederlandse Taalunie voorstelt meer aandacht aan de nationale variatie van het Nederlands te besteden, lijkt het opportuun die draad weer op te pakken en voorheen niet-gelabelde woorden of betekenissen die enkel of vooral in Nederland bekend zijn, voortaan te labelen. Vandaar dat dit woordenboek een vierduizendtal woorden, uitdrukkingen en betekenissen labelt die Belgische sprekers van het Nederlands niet kennen of indien ze die al kennen, niet gebruiken.

Het gaat daarbij niet alleen om cultuurgebonden verschijnselen als politieke of gerechtelijke structuren, onderwijsvormen, functies, gebruiken, gerechten, maar ook gewoonweg om een andere verwoording van een in het hele taalgebied bekend concept. Zo is een 'meetlint' in Nederland een *centimeter*, in België een *lintmeter*. Nederlanders kennen woorden als *bedrijfseconoom*, *geouwehoer*, *geen hond*, *croegtijger*, *shag*, *het verbruid hebben*; Belgen kennen dan weer *handelsingenieur*, *gepalaver*, *geen kat*, *tooghanger*, *roltabak*, *het verkorven hebben*.

Dezelfde woorden kunnen in Nederland een andere invulling krijgen dan in België. Dat is bijvoorbeeld het geval bij *minister-president*, *kabinet*, *schoolstrijd*, *karbonade* en *weerhouden*.

Het komt voor dat een bepaalde betekenis in Nederland net anders wordt weergegeven dan in België: 'geld in overvloed' is in Nederland *geld als water* en in België *geld als slijk*.

De combinatie waarin een woord voorkomt, kan een miniem verschil vertonen, bijvoorbeeld door het al dan niet ontbreken van een lidwoord, door het gebruik van een ander voorzetsel of door een andere woordvolgorde. Vergelijk: *wie het laatst licht*, *licht het best of te water raken of haastige spoed is zelden goed* met *wie laatst licht*, *best licht*, *in het water raken* en *haast en spoed is zelden goed*. Zelfs de uitspraak wil wel eens verschillen, zoals bij *match*, *pistolet*, *pull*, *site*, *tenor*.

Doordat het Nederlandse Nederlands decennialang in België gepropageerd is als het ideale Nederlands – als de enige standaard – is de invloed van het Nederlands uit Nederland in België vaak duidelijk aanwijsbaar. Er zijn dan ook heel wat woorden die de Belgen – althans passief – bekend zijn, ook al gebruiken ze die woorden weinig of niet, of in het beste geval als alternatief voor Belgisch-Nederlandse woorden. Die woorden worden in dit woordenboek aangegeven met BN ook (zie boven) en met vooral NN.

Namen van instellingen, organisaties e.d. en hun afkortingen krijgen als label in Nederland of in België. Zie bijvoorbeeld *Rekenkamer*, *Artis*, *ANWB*, *VU*; *Bankcommissie*, *K.U.Leuven*, *IPB*, *CIM*.

Nederlands-Nederlandse woorden, betekenissen en uitdrukkingen worden als volgt gelabeld:

1 Woorden en uitdrukkingen die alleen of in uitgesproken mate in Nederland worden gebruikt en die daar algemeen gebruikelijk zijn, krijgen het label NN. Voorbeelden:

reflectant	gegadigde [...] voor een vacature
pakjesavond	avond van 5 december, sinterklaasavond
stoethaspel	onhandig persoon
steggelen	kibbelen, ruziën; oneerlijk handelen
blij toe!	gelukkig maar!
van haver tot gort	door en door

2 Woorden of uitdrukkingen die oorspronkelijk Nederlands-Nederlands zijn, maar die ook in België ingang vinden, krijgen het label vooral NN. Voorbeelden:

pittig	kernachtig; flink, stevig
destructiebedrijf	bedrijf dat zich bezighoudt met de destructie van dierlijk afval
foeteren	mopperen, schelden
gelijk	direct, meteen

3 Woorden en uitdrukkingen met een NN-label of een vooral NN-label die een gebruiksbeperking vertonen, krijgen na dat label nog het beperkende label. Voorbeelden:

<u>NN, inform.</u>	moppie, opzouten, jij-bak, ben je niet lekker?
<u>NN, oud.</u>	schoelje, strengen, weshalve, voor de mast zitten
<u>NN, humor.</u>	kikkerland, slootwater, uitgevroten, helaas pindakaas
<u>NN, jeugd.</u>	mocro, doekoe, gaaf, heftig (= prachtig)
<u>vooral NN, inform.</u>	oen, geheid, emmeren, van mij kan ze de boom in
<u>vooral NN, fig.</u>	sluitpost, dat is niet misselijk, sporen (= passen bij)

4 Woorden en uitdrukkingen die een typisch Nederlands-Nederlandse tegenhanger hebben naast een in het hele taalgebied gebruikelijke variant, krijgen het label NN ook. Voorbeelden:

boffer	<u>NN ook</u> bofkont
als de bliksem	<u>NN ook</u> als de gesmeerde bliksem
van de ene dag in de andere leven	<u>NN ook</u> bij de dag leven
het er levend van afbrengen	<u>NN ook</u> er het leven afbrengen

Het moge duidelijk zijn dat bij het labelen vaak een afweging is gemaakt. Dat geldt met name voor de NN-gevallen omdat daarvoor geen beroep kon worden gedaan op een empirische databank vergelijkbaar met het RBBN. Bij twijfel is gebruik gemaakt van frequentiegegevens op het internet en van aftoetsing bij de Nederlandse redactie. Het lijkt evenwel geen twijfel dat andere bewerkers al eens tot het anders labelen of tot niet labelen van een woord, een betekenis, een uitdrukking zouden beslissen. Dat is niet erg: de huidige bewerkers zijn zich ervan bewust dat verdere verfijning en verbetering noodzakelijk zijn. Ze zijn er wel van overtuigd dat ze door het Belgisch-Nederlands en vooral ook door het Nederlands-Nederlands als natiolecten te beschrijven, volledig recht doen aan de variatie in het Nederlands en dat ze op die manier de gebruikers een nuttig instrument bieden voor een meer genuanceerd taalgebruik.

W. Martin en W. Smedts

Lijst van tekens en afkortingen

&	enzovoort; en	econ.	economie
→	zie:	elek.	elektrotechniek
*	begin gebruiksvoorbeeldzin	<i>Eng</i>	Engels
/	scheidt woord(groep)en die onderling verwisselbaar zijn	euf.	eufemisme
[...]	grammaticalia	fig.	figuurlijk
~	vervanging van het trefwoord	filos.	filosofie
<...>	nadere specificering van vertaling	fin.	financieel
②	betekenisnummer	form.	formeel
I, II, etc.	aanduiding van woordsoort	fotogr.	fotografie
<onderlijning>	klemtoon	<i>Fr</i>	Frans
±	ongeveer hetzelfde	GB	vooral in Groot-Brittannië
<i>aanw vnw</i>	aanwijzend voornaamwoord	geneal.	genealogie
aardk.	aardrijkskunde	Germ. myth.	Germaanse mythologie
<i>achterv</i>	achtervoegsel	gesch.	geschiedenis
admin.	administratie	handw.	handwerken
<i>afk</i>	afkorting	herald.	heraldiek
agrar.	agrarisch	hondensp.	hondensport
alg.	in het algemeen	humor.	humoristisch
anat.	anatomie	<i>hww</i>	hulpwerkwoord
<i>Arab</i>	Arabisch	inform.	informeel
arch.	architectuur	iron.	ironisch
archeol.	archeologie	<i>Ital</i>	Italiaans
astrol.	astrologie	<i>Jap</i>	Japans
Aus.	vooral in Australië	jeugdtd.	jeugdtaal
auto	auto, verkeer	jur.	juridisch
a-v	audiovisueel	kaartsp.	kaartspel
<i>betr vnw</i>	betrekkelijk voornaamwoord	kunstgesch.	kunstgeschiedenis
<i>bez vnw</i>	bezittelijk voornaamwoord	<i>kww</i>	koppelwerkwoord
bijbel	bijbels	<i>Lat</i>	Latijn
biochem.	biochemie	lett.	letterlijk
biol.	biologie	letterk.	letterkunde
<i>bn</i>	bijvoeglijk naamwoord	<i>lidw</i>	lidwoord
BN	Belgisch-Nederlands, vooral in België	lit.	literatuur
BN ook	Belgisch-Nederlands, maar in België ook het volgende NN-woord of algemene equivalent	luchtvt.	luchtvaart
bus.	business, zakenwereld	<i>m</i>	mannelijk
<i>bw</i>	bijwoord	m.g.	minder gebruikelijk
Can.	vooral in Canada	mark.	marketing
<i>Chin</i>	Chinees	med.	medisch
comm.	communicatie	meteo.	meteorologie
comp.	computer	mil.	militair
cul.	culinair	min.	minachtend
demogr.	demografie	motorsp.	motorsport
denksp.	denksport	muz.	muziek
dicht.	dichterlijk	<i>mv</i>	meervoud
dierk.	dierkunde	m/v	mannelijk/vrouwelijk
drukk.	drukkunst	myth.	mythologie
<i>Du</i>	Duits	natk.	natuurkunde
duurz.	duurzaamheid	NN	Nederlands-Nederlands, vooral in Nederland
		NN ook	Nederlands-Nederlands, maar ookhet volgende in het hele taalgebied gangbare woord
		NZ	vooral in Nieuw-Zeeland
		<i>o</i>	onzijdig
		o&w	onderwijs en wetenschappen
		o.t.t.	onvoltooid tegenwoordige tijd

o.v.t.	onvoltooid verleden tijd	tandheelk.	tandheelkunde
omschr.	omschrijvend	techn.	techniek
<i>onb vnw</i>	onbepaald voornaamwoord	tegenest.	tegen(over)gestelde
<i>onov ww</i>	onovergankelijk werkwoord	tegenw.	tegenwoordig
oorspr.	oorspronkelijk	<i>telw</i>	telwoord
oud.	ouderwets	theol.	theologie
<i>ov ww</i>	overgankelijk werkwoord	ton.	toneel
paardensp.	paardensport	transp.	transport
parapsych.	parapsychologie	<i>tussenw</i>	tussenwerpsel
<i>pers vnw</i>	persoonlijk voornaamwoord	USA	vooral in de Verenigde Staten
<i>phr v</i>	phrasal verb met vast voorzetsel	<i>v</i>	vrouwelijk
plantk.	plantkunde	<i>v.</i>	van
pol.	politiek	<i>v.d.</i>	van de
prot.	protestant	<i>v.e.</i>	van een
psych.	psychologie, psychiatrie	verl. tijd	verleden tijd
r.-k.	rooms-katholiek	versterk.	versterkend
recr.	recreatie	<i>vgl.</i>	vergelijk
reg.	regionaal	<i>viss.</i>	visserij
rel.	religie	<i>vnw</i>	voornaamwoord
ruimteev.	ruimtevaart	<i>voegw</i>	voegwoord
<i>Rus</i>	Russisch	voetb.	voetbal
<i>samentr</i>	samentrekking	volkenk.	volkenkunde
scheepv.	scheepvaart	volt. deelw.	voltooid deelwoord
scheik.	scheikunde	<i>voorv</i>	voorvoegsel
schilderk.	schilderkunst	vulg.	vulgair
soc.	sociologie	<i>vz</i>	voorzetsel
soldatent	soldatentaal	<i>wdk ww</i>	wederkerend werkwoord
<i>Sp</i>	Spaans	wisk.	wiskunde
spoorw.	spoorwegen	<i>ww</i>	werkwoord
sterrenk.	sterrenkunde	www	internet, sociale media
sth	something	ZA	Afrikaans, vooral in Zuid-Afrika
straatt.	straattaal	zegsw.	zegswijze
stud.	studententaal	<i>zn</i>	zelfstandig
taalk.	taalkunde		

Hoe werkt dit woordenboek?

la-ser·straal (leezər) de [mv: -stralen] straal gevormd d.m.v. **laser**

las-sen ww (laste, h. gelast) stukken metaal samenvoegen door ze aan elkaar vast te smelten: twee staalplaten aan elkaar ~

las-ser de (m) [mv: -s] iemand die beroepsmatig last

las-so (<Sp <Lat de /m) [mv: -s] touw met een lus eraan, dat wordt gegooid om een dier te vangen: de cowboy ving de koe met een ~

last (lɛ (m) [mv: -en] ① vracht die iemand of een dier draagt: die ezels moeten zware ~en dragen ★ een ~ op iemands schouders iets moeilijks, zwaars ② fig. problemen, hinder ★ ~ hebben van overlast, hinder, ergernis, problemen, pijn hebben door iets: ik heb ~ van mijn burea; ik heb ~ van mijn knie ★ iemand ~ bezorgen dingen doen die vervelend zijn voor iemand, waardoor hij problemen krijgt ★ BN ook ~ verkopen lastig, vervelend, moeilijk zijn ③ bevel: op ~ van; ~ geven tot ④ beschuldiging ★ jur. iem. iets ten ~e leggen iemand van iets beschuldigen ⑤ geldelijke verplichting ★ ten ~e komen van betaald moeten worden door ★ te mijnen ~e wat door mij betaald moet worden, fin. in het **debet** van mijn rekening ★ de sterkste schouders moeten de zwaarste ~en dragen degenen die het meeste bezitten, moeten het meeste betalen ★ vaste ~en bedragen die regelmatig betaald moeten worden, zoals hypotheek of huur, energiekosten ★ op zware ~en zitten zware, regelmatig terugkerende geldelijke verplichtingen hebben, zoals hypotheek of huur, energiekosten → **baat II** het inhoudsmaat, bijv. ★ een ~ graan 30 hectoliter ★ een ~ haring 17 kantjes

last but not least [lɑst but not li:st] <Eng bw het laatste (de laatste) maar niet het minst (de minste)

las-ten-af-trek fin. de (m) het aftrekken van bepaalde uitgaven bij de belastingaangifte

las-ten-boek het [mv: -en] BN ook opdrachtbeschrijving voor het opmaken van een offerte; ook bestek

las-ten-ko-hier het [mv: -en] ① BN ook nauwkeurige beschrijving van een aan te besteden werk, ook bestek (en voorwaarden) ② BN ook <bij de verkoop van gronden> verkoopvoorwaarden

last-ge-ver de (m) [mv: -s] **last-geef-ster** de (v) [mv: -s] iemand die opdracht geeft tot de uitvoering van iets

la:za-rus (bn) ① oorspr. melaats ② inform. heel erg dronken

lazarus of Lazarus?

Lazarus krijgt alleen een hoofdletter als er verwezen wordt naar de persoon (zo arm als Lazarus). In zegswijzen als Ik schrik me het (ape)lazarus, Krijg nou het lazarus, Ik werk me het leplazarus en Hij was strontlazarus ('stomdronken') wordt lazarus met kleine letter geschreven. De spelling lazarus (met e) is onjuist.

uitspraakhulp bij leenwoorden en vreemde woorden; de onderstreping geeft de klemtoon aan

vervoegingsvormen van werkwoorden staan tussen [...]

bij vreemde woorden wordt de herkomst weergegeven

romeinse cijfers markeren het begin van een nieuwe woordsoort

gebruiksvoorbeelden en zegswijzen in cursief en voorafgegaan door een sterretje

duidelijke betekenisordering met cijfers in zwarte bolletjes

tildes vervangen het trefwoord

pijltes verwijzen naar een ander trefwoord

onderstreepte labels geven informatie over stijl, vakgebied of dialect

trefwoorden en eventuele varianten zijn vetgedrukt; puntjes geven de afbreekplaatsen aan; de onderstreepte klinker(s) is (zijn) beklemtoond

meervoudsuitgang staat tussen [...]

geslacht of woordsoort staat cursief

kaderteksten met wetenswaardigheden over betekenis, stijl en grammatica

0-9

06-num-mer **NN** *het* [mv: -s] nummer van een mobiele telefoon, dat begint met 06

1 april-grap *de* [mv: -pen], **1 april-mop** [mv: -pen] grap op 1 april waarbij mensen voor de gek worden gehouden

1 aprilgrap of 1-aprilgrap?

Samenstellingen die beginnen met cijfers, krijgen in de officiële spelling geen streepje na de cijfers: *1 aprilgrap, 24 uursservice, 30 kilometerzone, 65 pluskaart*. In de alternatieve spelling kan dat streepje wel: *1-aprilgrap*. Als na de cijfers een afgekorte eenheid of een symbool staat, wordt het: *30km-zone, 2GB-kaart, 65+-kaart, 100%-regeling*. Synoniemen van *1 aprilgrap* zijn *eenaprilgrap, aprilgrap, april-mop* en (in Belgisch-Nederlands) *aprilvis*.

2.0 *bn* verbeterde/vernieuwde versie van: *USB 2.0; fig. onderwijs 2.0*

3D *bn* driedimensionaal

3D-bril *de (m)* [mv: -len] speciale bril waarmee men diepte waarneemt in films

3D-film *de (m)* [mv: -s] film met 3D-effect

3D-prin-ten *ww* [3D-printte, h. ge-3D-print] driedimensionale voorwerpen printen met een 3D-printer

3D-prin-ter *de (m)* [mv: -s] apparaat dat driedimensionale voorwerpen kan printen

3 P's **duurz.** *afk* [people, planet, en profit] mensen, planeet/milieu en winst, de drie elementen die in balans moeten zijn in een onderneming om echt duurzaam te zijn, vaak als richtlijn voor maatschappelijk verantwoord ondernemen

3VO *afk* <tot 2006 in Nederland> Verenigde Verkeers Veiligheids Organisatie

4G *de* vierde generatie netwerk voor mobiele communicatie, met hogere snelheid en betere kwaliteit bij mobiel internet

4wd *de* [mv: 's] → **fourwheeldrive**

8 uur-jour-naal [-zjoer-] *het* televisiejournaal dat om 20.00 uur wordt uitgezonden

24/7 *bn* 24 uur per dag en 7 dagen in de week, voortdurend, onophoudelijk

27MC *de (m)* **a-v** frequentieband van 27 MHz (of *megacycles*), bestemd voor zendamateurs die uitzenden met een apparaat met een maximaal uitgangsvermogen van 2 watt, **bakkie**

A

a' *de* [mv: 's] ❶ de eerste letter van het alfabet ★ *wie ~ zegt, moet ook b zeggen* wie eenmaal met iets begonnen is, moet het ook afmaken ★ **NN** *geen ~ voor een b kennen* niets weten, niets geleerd hebben ★ *van ~ tot z* van het begin tot het einde, helemaal: *dat verhaal is van ~ tot z gelogen* ❷ **muz.** de zesde toon van de diatonische toonladder, de muzieknoot la ❸ **a** kleine **terts** ❹ **wisk.** aanduiding voor de eerste grootheid die bekend is in bijv. een berekening

a² afk [are] honderd vierkante meter

à <Fr vz ❶ voor, tot, tegen het genoemde bedrag per eenheid: *6 stuks ~ 5 euro; à 12 euro per persoon* ★ *à contant* in baar geld, tegen contante betaling ❷ vanaf het genoemde kleinere tot het hogere bedrag of aantal, ongeveer: *15 ~ 20 euro; voor 6 ~ 8 personen*

a. afk <in plaatsnamen> aan: *Katwijk ~ Zee*

a- <Gr voorv zonder de eigenschap die wordt genoemd, on- <als er een klinker op volgt, wordt het an-> *asociaal, asymmetrisch; anoniem, anorganisch*

A afk ❶ **natk.** ampère ❷ **scheik.** argon ❸ **muz.** a grote **terts** ❹ <als nationaliteitsaanduiding op auto's> *Austria, Oostenrijk* ❺ symbool voor een van de bloedgroepen die een mens kan hebben ❻ anno <in het jaar> ❼ <gevolgd door een cijfer> formaat voor papier: *A4-formaat*

Å *afk* **ångström**, één tienmiljoenste van een millimeter

A- *voorv* van de beste kwaliteit: *A-merk, -film, A-locatie*

A4 *het* ❶ papierformaat van 21 cm × 29,7 cm ❷ vel papier van dit formaat: *een scriptie van tien A4-tjes*

A·4·for-maat *het* <van een vel papier> formaat van 21 bij 29,7 centimeter

A·4·tje *het* [mv: -s] vel papier in **A4-formaat**

AA I afk ❶ [Alcoholics Anonymous] <Eng beweging uit Amerika met plaatselijke groepen van alcoholisten die elkaar en anderen helpen om te stoppen met drinken, **in Nederland en België** Anonieme Alcoholisten ❷ [Automobile Association (of Great Britain)] <Eng automobilistenbond (van Groot-Brittannië) ❸ **fin.** accountant-administratieconsulent **II afk** batterij in de vorm van een cilinder

aag·je *het* [mv: -s] ★ **NN** *een nieuwsgierig ~ nieuwsgierig persoon* (naar Aagje, uit Enkhuizen, hoofdpersoon van een 17de-eeuwse klucht, die met een schipper naar Antwerpen voer en daar in moeilijkheden raakte)

aai I de (m) [mv: -en] het aaien, één strelende beweging ★ *iemand een ~ over zijn bol geven* over zijn hoofd aaien **II tussenw** gezegd tijdens het aaien: *~ poes*

aai-baar-heids-fac-tor *de (m)* ❶ mate waarin een

dier zich laat aaïen ② **fig.** mate waarin iets of iemand vertedert, op het gevoel werkt
aaï-ïem *ww* [aaïde, h. geaaïd] zacht en liefkozend zijn hand over iemand of iets bewegen: *een poes ~ aak' de* [mv: **aken**] vaartuig met een platte bodem en een brede boeg

aaik *de (m)* [mv: **aken**] soort esdoorn, Spaanse aak (*Acer campestre*)

aal *de (m)* [mv: **alen**] slangvormige vissoort, *Anguilla anguilla*, lid van de familie van de palingen <aal en paling zijn synoniem, maar soms wordt aal gebruikt voor de jongere vis en paling voor de volwassen vis> ★ *zo glad als een ~* heel sluw, uitgekookt en moeilijk te pakken op wat hij doet ★ *zich als een ~ in allerlei bochten wringen* zich op allerlei manieren uit een situatie proberen te redden ★ **NN** *een ~ bij de staart hebben* bezig zijn met een zaak waarop men geen grip krijgt ★ **NN** *hij is te vangen als een ~* bij zijn staart het is moeilijk hem te pakken te krijgen ★ **NN** *~ is geen paling* het hogere (betere) is niet gelijk aan het lagere

aal-bes *de* [mv: **-sen**] ① aalbessenstruik, struik waaraan rode of witte bessen groeien, het geslacht *Ribes* ② rode of witte bes van die struik

aal-bes-sen-jam [-sjem, -zjem] *de* jam van aalbessen

aal-bes-sen-struik *de (m)* [mv: **-en**] struik waaraan aalbessen groeien

aal-glad, **aal-glad** *bn* heel slim en uitgekookt

aal-moes <Gr *de* [mv: **-moezen**] ① gift aan een arme: *hij gaf de bedelaar een ~* ★ *aalmoezen geven* *verarmt niet* men wordt er zelf niet slechter van als men goed doet voor een ander ② **fig.** een gift, verdienste e.d. die belachelijk laag is: *ik werk voor een ~*

aal-moe-ze-nier *de (m)* [mv: **-s**] rooms-katholiek (<in België> ook protestants) geestelijke die belast is met de zielzorg onder militairen of gevangenen (in de middeleeuwen een geestelijke aan een vorstenhof, die was belast met het uitdelen van aalmoezen; in sommige steden persoon die was belast met de armenzorg)

aal-rei-ger *de (m)* [mv: **-s**] blauwe reiger

aal-schol-ver *de (m)* [mv: **-s**] donkere watervogel die vis eet en die een lange bovensnavel heeft met aan het eind een punt die scherp naar beneden is gebogen, de soort *Phalacrocorax carbo* uit de familie van de *Phalacrocoracidae*

aalt *de* mestvocht

aal-tjes *de (mv)* draadwormpjes die op planten parasiteren

aam <Lat *het* [mv: **amen**] oude wijnmaat, ± 1,5 hl

AAM [ee-ee-əm] *afk* [air-to-air missile] <Eng geleid wapen dat vanaf een vliegtuig wordt gelanceerd om een ander vliegend voorwerp (vliegtuig, raket) te vernietigen

aam-beeld, **aan-beeld** *het* [mv: **-en**] ① ijzeren werkblok van een smid ★ *tussen hamer en ~* in een heel moeilijke positie → **hameren** ② **anat.**

middelste van de drie gehoorbeentjes, **incus**
aam-beelds-blok, **aan-beelds-blok** *het* [mv: **-ken**] blok waarop een aambeeld rust

aam-bei *de* [mv: **-en**] pijnlijk gezwollen bloedvat in de endeldarm, hemorroïde

aam-bor-stig *bn* oud, kortademig, astmatisch

aan I *vz* ① aanraking of verbinding: *zich ~ de tafel stoten*; *~ een puistje krabben*; *Nederland grenst ~ België*; *een schilderij ~ de muur hangen* ② aanraking, verbinding of betrekking in figuurlijke zin: *uw verhaal grenst ~ het ongelofelijke*; *hij is erg ~ die poes gehecht*; *ik denk vaak ~ haar* ★ *ergens ~ vastzitten* ergens aan gebonden zijn, er niet zomaar mee kunnen stoppen ③ plaatsbepaling: *~ een gracht wonen*; *~ tafel zitten*; *~ uw linkerhand*; *~ één oor doof zijn* ④ beweging in de richting van een bepaalde plaats: *~ de deur komen*; *~ land roeien*; *~ boord/wal gaan* ⑤ oorzaak: *sterven ~ kanker*; *~ een ziekte lijden*; *ik herkende hem ~ zijn stem*; *dat succes heb je ~ haar te danken*; *dat ligt ~ jezelf* ⑥ specificatie: *voor 500 euro ~ kleding kopen*; *een gebrek ~ inzicht*; *een overvloed ~ voedsel* ⑦ opeenvolging: *avond ~ avond*; *twee ~ twee*; *de auto's stonden bumper ~ bumper* ⑧ het begin van een bezigheid: *~ het werk gaan*; *de soldaten sloegen ~ het plunderen* ⑨ een bezigheid of werking die enige tijd duurt: *~ het werk zijn*; *melk ~ de kook brengen*; *de tomaten zijn ~ de drank rotten* ⑩ een (slechte) gewoonte: *~ de drank / ~ de heroïne zijn* ⑪ het resultaat van een verdeling: *hij sneed het leer ~ repen*; *het zeil scheurde ~ flarden* ⑫ vóór een meewerkend voorwerp: *~ wie heb je dat boek gegeven?*; *die brief is ~ mij gericht* ⑬ bij een persoonsaanduiding ★ *het is niet ~ ons daarover te beslissen* het is niet onze taak ★ *de tijd ~ zichzelf hebben* tijd genoeg hebben, geen haast hebben ⑭ met het voorzetsel *tot* om een begrenzing aan te geven: *ze begeleidde me tot ~ de uitgang*; *hij heeft tot ~ zijn dood gewerkt*; *de zaal was tot ~ de nok gevuld*; *tot ~ de 19de eeuw* ⑮ ★ *~ iets toe zijn* op het punt zijn aangeland waarop men met iets kan beginnen, op een bepaald moment een sterke behoefte tot iets voelen: *ze zijn nog niet toe ~ kinderen* ⑯ in combinatie met het voorzetsel *tegen*: *tegen de tafel ~ vallen*; *tegen een boom ~ leunen* ★ *het was tegen het lachwekkende ~* het was bijna lachwekkend ⑰ in combinatie met andere voorzetsels: *de kinderen liepen achter de optocht ~*; *van het begin af ~* ★ *wij liepen op huis ~ wij liepen richting huis* ⑱ in uitdrukkingen met *er* ★ *er iets ~ hebben* het kunnen gebruiken ★ **NN** *er niet ~ willen* niet te overreden zijn II *bw* ① aan het lichaam: *hij heeft zijn nette pak ~* ★ **inform.** *heb ik soms iets van je aan?* kijk toch niet zo naar me! ② brandend: *de kachel / het licht is ~* ③ in werking: *mag de televisie aan?* ④ gearriveerd: *de boot is nog niet ~* ⑤ aangeleverd: *vanmiddag krijgen we verse sla ~* ⑥ **NN** *begonnen*: *de school is ~* ⑦ met een liefdes- of vriendschapsverhouding: *het is dik ~ tussen die twee* ⑧ in veel uitdrukkingen

samen met *er* ★ *er is niets* ~ het is gemakkelijk, het is niet boeiend, interessant, lekker e.d. ★ *er is niets van* ~ het is niet waar ★ *eraan gaan sterven* ★ *er erg* ~ *toe zijn* erg ziek, gewond, depressief e.d. zijn ★ *er is geen beginnen* ~ dit werk is zo omvangrijk, ingewikkeld enz. dat je er beter niet aan kunt beginnen ★ *ervan op ~ kunnen* er zeker van kunnen zijn, erop kunnen rekenen ★ *het zit er niet ~ bij hem* hij kan het niet betalen ❶ ★ **NN** *dat is maar net aan!* ternauwernood, op het nippertje ★ *rustig aan!* gezegd om iemand tot kalmte of voorzichtigheid te manen

aan-aar-den *ww* [aardde aan, h. aangeaard] ❶ de aarde rondom planten ophogen en aandrukken om de wortels te bedekken en bij sommige gewassen om het oogsten te vergemakkelijken: *aardappelplanten* ~ ❷ met aarde vullen

aan-bak-ken *ww* [bakte aan, is aangebakken] ❶ zich vasthechten door bakken ❷ **fig.** zich als een korst vasthechten: *allerlei vuil bakt tegen de muur aan*

aan-bak-sel *het* [mv: -s] wat zich als een korst heeft vastgezet

aan-be-de-ne *de* [mv: -n] persoon van wie iemand erg veel houdt

aan-beeld *het* [mv: -en] → **aambeeld**

aan-beelds-blok *het* [mv: -ken] → **aambeeldsblok**

aan-be-lan-den *ww* [belandde aan, is aanbeland] (ergens) toevallig terechtkomen: *waar zijn we nu aanbeland?*

aan-be-lan-gen *ww* [belangde aan, h. aanbelangd] betreffen, aangaan, van belang zijn voor: *dit zijn maatregelen die ons ~*

aan-bel-len *ww* [belde aan, h. aangebeld] laten weten dat men voor de deur staat door geluid te maken met de deurbel: *bij iemand ~*

aan-be-nen **I** *ww* [beende aan, h. aangebeend] **NN** vlug of vlugger gaan lopen: *we moesten flink ~ om nog op tijd te komen* **II** *ww* [meestal vervoegd met *komen*] lopend snel naderen: *hij kwam met driftige passen op ons ~*

aan-be-ste-den *ww* [besteedde aan, h. aanbesteed] met een aannemer overeenkomen dat deze voor een bepaald bedrag een werk zal uitvoeren binnen een afgesproken periode: *de bouw van een ziekenhuis ~*

aan-be-ste-ding *de* (v) [mv: -en] het aanbesteden, het overeenkomen met een aannemer dat deze binnen een afgesproken periode een werk zal uitvoeren ★ *afges van ~ dag* waarop de prijsopgaven worden ingeleverd ★ *openbare ~ / publieke ~* aanbesteding waarbij elke aannemer kan inschrijven ★ *onderhandse ~* aanbesteding waarbij een heel klein aantal aannemers wordt gevraagd om in te schrijven

aan-be-ta-len *ww* [betaalde aan, h. aanbetaald] ❶ het eerste bedrag betalen als men iets koopt op afbetaling ❷ een eerste deel van het bedrag betalen als men iets koopt dat pas later geleverd

wordt

aan-be-ta-ling *de* (v) [mv: -en] betaling van een deel van het bedrag bij een aankoop terwijl de rest later wordt voldaan: *een ~ doen*

aan-be-ve-len *ww* [beval aan, h. aanbevolen] zeggen of schrijven dat iets of iemand goed of gunstig is, iets of iemand aanraden, aanprijzen: *iemand ~ voor een functie; ik kan u onze bordeaux ~* ★ *zich aanbevolen houden* voor laten weten dat men te zijner tijd graag iets wil (doen): *als je nog eens zo'n klus hebt, houd ik me aanbevolen*

aan-be-ve-lens-waardig *bn* wat het verdient om aanbevolen te worden, goed, aan te raden: *het is aanbevelenswaardig om ...*

aan-be-ve-ling *de* (v) [mv: -en] ❶ het aanbevelen ★ *een ~ doen* iemand of iets aanraden, aanbevelen ★ *dat is geen ~* ~ daardoor maakt iemand of iets geen goede indruk ★ *op ~ van op voorspraak* van ★ *tot ~ strekken* als voordeel beschouwd worden: *voor deze functie strekt kennis van het Frans tot ~* ★ *het verdient ~ om ...* het verdient de voorkeur, het is het beste om ... ❷ mondelinge of schriftelijke verklaring waarin iemand of iets wordt aanbevolen: *hij had een ~ van de directeur bij zich* ❸ lijst van personen die worden aanbevolen voor een functie: *hij staat als eerste op de ~ voor rechter van deze arrondissementrechtbank* ❹ besluit van een internationale organisatie bestemd voor de leden van die organisatie of van andere organisaties, dat niet bindend is

aan-be-ve-ling-brief *de* (m) [mv: -brieven] brief met een aanbeveling, schriftelijke verklaring waarin iemand wordt aanbevolen

aan-bid-de-lijk *bn* heel mooi, lief, charmant: *een ~ meisje*

aan-bid-den *ww* [aanbad of bad aan, h. aanbeden of aangebeden] ❶ als een god vereren: *de Egyptenaren aanbaden hun farao's* ❷ **fig.** vereren, heel erg veel houden van: *hij aanbad zijn overleden vrouw*

aan-bid-der *de* (m) [mv: -s] ❶ iemand die een god of iets aanbidt ❷ iemand die grote bewondering en liefde koestert voor iemand anders ★ *een stille ~* iemand die deze gevoelens niet uitspreekt, **aanbidster** *de* (v) [mv: -s]

aan-bid-ding *de* (v) [mv: -en] ❶ het aanbidden ❷ grote eerbied, hevige bewondering: *in ~ keek ze naar hem op* ❸ <in de kunst> voorstelling van de Drie Koningen die het Christuskind aanbidden

aan-bie-den **I** *ww* [bood aan, h. aangeboden] ❶ zeggen dat iemand iets mag hebben of gebruiken of dat men bereid is iets voor iemand te doen: *iemand een pilsje ~; iemand een hoge betrekking ~; hulp ~* ★ *zijn excuses* ~ zich verontschuldigen ❷ ter beschikking stellen: *te koop ~; te huur ~* ★ *een kwitantie* ~ ter betaling overhandigen **II** *wkd ww* ❶ <personen> zich beschikbaar stellen: *er boden zich verschiedene kandidaten aan* ❷ <omstandigheden> zich voordoen: *wij moeten even afwachten tot zich*

een goede gelegenheid aanbiedt ❸ **NN** duidelijk maken beschikbaar te zijn voor seks: *de vrouw bood zich aan hem aan*

aan-bie-der *de (m) [mv: -s]* bedrijf dat of organisatie die professioneel een dienst of een product aanbiedt: *verschillende aanbieders leveren zorg op maat*

aan-bie-ding *de (v) [mv: -en]* ❶ het aanbieden, vooral voor verkoop ❷ reclame, iets wat goedkoop wordt aangeboden ★ *in de ~ zijn* tegen een lagere prijs te koop zijn: *vandaag is de speculaas in de ~*
aan-bied-sta-ti-on [--(t)sjon] **NN** *het [mv: -s]* terrein waar men (grof) huishoudelijk afval in gescheiden containers (voor hout, metaal, papier enz.) kan deponeren

aan-bin-den *ww [bond aan, h. aangebonden]* ❶ met touwen, riemen e.d. bevestigen: *de schaatzen ~ → kat* ❷ beginnen ★ *de strijd ~ met/tegen iets of iem.* beginnen te strijden tegen iets of iemand

aan-blaf-fen *ww [blafte aan, h. aangeblaft]* ❶ <van een hond> blaffen tegen ❷ op een onbeschofte snauwerige manier tegen iemand spreken

aan-bla-zen *ww [blies aan, h. aangeblazen]* ❶ door blazen aanwakkeren: *het vuur ~* ❷ **fig.** aanwakkeren, intenser maken: *hartstocht ~* ❸ <een spraakklank> met hoorbare adem uitspreken, aspireren: *een aangeblazen t* ❹ op een blaasinstrument blazen om de toon te proberen

aan-blij-ven *ww [bleef aan, is aangebleven]* niet aftreden, doorgaan in zijn functie: *de minister blijft aan*

aan-blik *de (m)* ❶ het kijken naar iets of het zien van iets: *bij de ~ van al dat eten kreeg ik honger* ★ *bij de eerste ~* op het eerste gezicht ❷ hoe iets of iemand eruitziet, wat men ziet: *het dorp bood na de overstroming een trieste ~*

aan-blik-ken *ww [blikte aan, h. aangeblikt]* aankijken

aan-bod *het* ❶ het aanbieden ★ *vraag en ~* wat er te koop is en de interesse om te kopen ❷ datgene wat aangeboden wordt: *het was een heel vriendelijk ~ van hem om mij naar huis te bengen; een ~ doen/aannemen/afslaan* ❸ **econ.** wat er te koop is, welke producten of diensten er op een bepaald moment worden aangeboden en de prijs waartegen ze worden aangeboden: *er was veel ~ van tomaten; ~ van/aan werkkrachten* ❹ wat zich op een bepaald moment in een bepaalde hoeveelheid voordoet: *door het toenemende ~ van verkeer worden de files langer*

aanbod aan, aanbod van?

Bij *aanbod* zijn twee voorzetsels mogelijk: zowel *een groot aanbod aan feestartikelen als een groot aanbod van feestartikelen* is juist. *Van* komt het vaakst voor.

aan-bod-over-schot *het [mv: -ten]* **econ.** situatie op de markt waarbij het aanbod de vraag overtreft

aan-bo-ren *ww [boorde aan, h. aangeboord]* ❶

met een boormachine doordringen tot een petroleumbron, gasbel, ertslaag enz. ❷ **fig.** doordringen tot (verborgen) mogelijkheden in iemand of iets ★ *nieuwe informatiebronnen ~* toegankelijk maken: *nieuwe talenten bij zichzelf ~*
aan-bouw *de (m)* ❶ het bouwen van iets aan iets anders ★ *in ~ zijn* bezig zijn gebouwd te worden ❷ iets dat aan iets anders gebouwd is ❸ het verbouwen van gewassen

aan-bou-wen *ww [bouwde aan, h. aangebouwd]* ❶ aan iets anders bouwen ❷ <gewassen> verbouwen, telen ❸ <woeste grond> ontginnen

aan-bouw-keu-ken *de [mv: -s]* keukeninrichting die bestaat uit losse onderdelen die aan elkaar passen

aan-bouw-sel *het [mv: -s]* iets dat aan iets anders gebouwd is

aan-bra-den *ww [braadde aan, h. aangebraden]* <van vlees> lichtjes braden

aan-bran-den I *ww [brandde aan, is aangebrand]* ❶ bruin of zwart worden van gerechten door te grote verhitting: *het vlees is aangebrand* ❷ zich met een bruine of zwarte korst vastzetten op de bodem van de pan door te grote verhitting: *laat de stampot niet ~!* ★ **fig.** *gauw aangebrand* snel kwaad, prikkelbaar → **aangebrand II** *ww [brandde aan, h. aangebrand]* een muur, tegel e.d. met cementpap bestrijken zodat de mortel die erop wordt aangebracht, beter hecht

aan-bras-sen *ww [braste aan, h. aangebrast]* **scheepv.** de brassen steviger aanhalen

aan-brei-en *ww [breide aan, h. aangebreid]* aan iets anders vast breien: *de trui is bijna af, ik moet alleen de col nog ~*

aan-brei-sel *het [mv: -s]* wat aangebreid is

aan-bre-ken I *ww [brak aan, is aangebroken]* beginnen: *de dag breekt aan II* *ww [brak aan, h. aangebroken]* beginnen te gebruiken: *een pak koekjes ~*

aan-breng *de (m)* wat elk van de echtgenoten bij het huwelijk aan vermogen inbrengt

aan-bren-gen *ww [bracht aan, h. aangebracht]* ❶ naar een bepaalde plaats brengen: *een voorraad stenen ~* ❷ maken, plaatsen, bevestigen: *een isolatielaag onder het dak ~; wijzigingen in een tekst ~* ❸ bij de politie, bij het gerecht melden, verklikken: *een fraudeur ~ bij de politie; een omkappingszaak ~* ❹ tot het lidmaatschap (van een vereniging e.d.) overhalen en als lid aanmelden: *nieuwe leden ~* ❺ veroorzaken: *deze halsketting brengt geluk aan* ❻ bij het huwelijk meebrengen: *zij heeft een aardig kapitaalje aangebracht* ❼ **BN** aandragen: *tijdens de plechtigheid brachten kinderen bloemen aan*

aan-bren-ger-tje **NN** *het [mv: -s]* klein wipmolentje met een grote houten windvaan aan de achterkant
aan-breng-pre-mie *de (v) [mv: -s]* beloning voor het aanwerven van nieuwe leden, klanten enz.

aan-dacht *de* het letten op of denken aan iets of

1. -d, -t of -dt

a. Tegenwoordige tijd van een werkwoord - d of dt

Neem een werkwoord waarbij je het kunt horen, zoals **surfen**, en haal -en weg = de stam → surf:

Ik surf			
Jij surft	→	je	hoort een t
Hij/zij/het surft	→	je	hoort een t
U surft	→	je	hoort een t

Geen t als *jij* of *je* na het werkwoord staat:

Surf jij?

Als het mooi weer is, surf jij zeker de hele dag.

Ditzelfde geldt voor een werkwoord met een d aan het eind van de stam, bijvoorbeeld **rijden**. Haal -en weg = de stam → rijd:

Ik surf	rijd		
Jij surft	rijdt	→	met een t
Hij/zij/het surft	rijdt	→	met een t
U surft	rijdt	→	met een t

Geen t bij *jij* of *je* na het werkwoord:

Rijd jij?

Op de snelweg rijd je altijd te hard.

Op dezelfde manier gaat **worden**:

Ik word
Jij wordt
Hij/zij/het wordt
U wordt

Maar:

Bij de dokter word je onderzocht. Bij de dokter wordt je (jouw) bloeddruk gemeten.

Als de stam van een werkwoord eindigt op een t (bv. **zitten**, -en eraf → zit (geen zitt), krijgt het werkwoord geen extra t:

Ik surf	rijd	zit
Jij surft	rijdt	zit
Hij/zij/het surft	rijdt	zit
U surft	rijdt	zit

Ook **geen t** bij *jij* of *je* na het werkwoord:

Zit je goed?

Tijdens het diner zit jij tegenover mij.

Samengevat:

geen t als:

het onderwerp *ik* is: ik surf - ik rijd - ik word - ik zit

het onderwerp *jij* of *je* is en achter het werkwoord staat: surf jij - rijd jij - word je - zit je

de stam van het werkwoord eindigt op een t: jij / hij / zij / het / u zit

wel een t als:

het onderwerp *jij* of *je* is en vóór het werkwoord staat: jij surft - jij rijdt - jij wordt

het onderwerp *u* is: u surft - u rijdt - u wordt

het onderwerp een derde persoon is: hij / zij / het / Abdel / Hanneke / de vrouw / de hele school / iedereen / het bedrijf / de hele stad / wie / wat surft - rijdt - wordt

b. Verleden tijd en voltooid deelwoord van een werkwoord - d of t

Een aantal werkwoorden, vaak werkwoorden die veel worden gebruikt, hebben een onregelmatige verleden tijd en voltooid deelwoord. Er verandert iets:

lopen – liep – gelopen

zien – zag – gezien

lezen – las – gelezen

zoeken – zocht – gezocht.

Sommige werkwoorden hebben een regelmatige verleden tijd maar een onregelmatig voltooid deelwoord, vaak op -en:

lachen – lachte – gelachen

bakken – bakte – gebakken.

De regelmatige werkwoorden eindigen op -te(n) en -t, of op -de(n) en -d:

werken – werkte(n) – gewerkt

leren – leerde(n) – geleerd

Wanneer krijgt zo'n werkwoord -te(n) en -t krijgt of -de(n), -d? Dat hoor je wanneer je het verlengt:

typen – typte – de getypte brief

bestuderen – bestudeerde – de bestudeerde boeken

Er bestaat hiervoor ook een ezelsbruggetje: *'t kofschip, 't fokschaap of soft ketchup*. Eindigt de stam van een werkwoord op een van de medeklinkers in deze woorden: [t], [k], [f], [s], [ch] en [p]?

Dan krijgt het een verleden tijd en voltooid deelwoord met t.

prikken – prikte(n) – geprikt

surfen – surfte(n) – gesurft

vissen – viste(n) – gevisst

juichen – juichte(n) – gejuicht

trappen – trapte(n) – getrapt

Als de stam eindigt op een klinker, of op een medeklinker die niet in voorkomt in *'t kofschip, 't fokschaap of soft ketchup*, krijgt het werkwoord een d.

leren – leerde(n) – geleerd

trouwen – trouwde(n) – getrouwd

dubben – dubde(n) – gedubd

aaïen – aaïde(n) – geaaïd

spuien – spuïde(n) – gespuïd

Het gaat altijd om de letter in het hele werkwoord, voor de -en:

wuiven → v

reizen → z

deze werkwoorden krijgen dus in de verleden tijd een d

wuiven – wuïfde(n) – gewuïfd

reizen – reisde(n) – gereisd

Als de stam van een werkwoord eindigt op een t of een d, krijgt de verleden tijd een extra t of d, maar het voltooid deelwoord krijgt geen extra t of d:

boeten – boette(n) – geboet

bloedden – bloedde(n) – gebleed

Een enkele klinker die lang wordt uitgesproken, wordt in de verleden tijd verdubbeld:

vergroten – vergrootte(n) – vergroot

baden – baadde(n) – gebaad

Anders zou de uitspraak worden: vergrotte, badde.

Als zo'n voltooid deelwoord als bijvoeglijk naamwoord wordt gebruikt, krijgt het een enkele klinker en enkel t of d:

hij vergrootte de foto → de vergrote foto

zij baadde de baby → de gebade baby

Bepaald of bepaalt, gebeurd of gebeurt

Is het werkwoord persoonsvorm of voltooid deelwoord?

- verandert het als je het in de verleden tijd zet?

hij bepaalt - hij bepaalde

Het verandert, dus het is persoonsvorm. Je vervoegt het op dezelfde manier als surfen:

ijj / hij / zij / het / u surft → bepaalt

Maar: hij heeft bepaald - hij had bepaald

Het verandert niet, dus is het geen persoonsvorm maar voltooid deelwoord. Het volgt de regels van *'t kofschip*: bepalen - de letter voor -en is een l, dus krijgt het een d → bepaald

Hetzelfde geldt voor andere werkwoorden, bijvoorbeeld:

het gebeurt – het is gebeurd

hij herinnert het zich – hij heeft het zich herinnerd

Dus nooit: gebeurdt, bepaaldt etc.

c. Verleden tijd en voltooid deelwoord bij werkwoorden uit het Engels

Voor werkwoorden uit het Engels gelden dezelfde regels. Het gaat er hierbij om hoe je iets uitspreekt, niet hoe je het schrijft:

faxen [uitspraak faksen] - faxte(n) - gefaxt

racen [uitspraak resen] - racete(n) - geracet

Dit geldt ook voor werkwoorden waarbij je na de s een j hoort:

pushen [uitspraak poesjen] - pushte(n) - gepusht

lunchen [uitspraak lunsjen] - lunchte(n) - geluncht

En met een d, bijvoorbeeld:

streamen - streamde(n) - gestreamd

Als het nodig is voor de uitspraak, voeg je een -e toe, of eigenlijk blijft de e op het eind van de stam staan:

racen - racete(n) - geracet

timen - timede(n) - getimed

Anders zou je het uitspreken als raste - gerast, en timde - getimd.

Als een werkwoord uit het Engels een dubbele medeklinker heeft die niet nodig is voor de uitspraak, krijg je in het Nederlands in de verleden en voltooid tijd een enkele medeklinker:

stressen - streste(n) - gestrest

chillen - childe(n) - gechild

Soms kun je een werkwoord uit het Engels op twee manieren uitspreken. Bijvoorbeeld leasen met een s (leasen) en een z (leazen). Dan kun je een t gebruiken of een d:

leasen - leaste(n) - geleast

leazen - leasde(n) - geleasd

2. Hun/hen

Hun - als meewerkend voorwerp = als je er in gedachten 'aan' voor kunt zetten:

ik heb hun het boek gegeven [ik heb aan hun ...].

Hen - als er een voorzetsel voor staat: het is voor hen, ik ga met hen naar de film, ik geef het aan hen, ik zeg het tegen hen

Hen - als lijdend voorwerp: ik heb hen gezien.